

Putopis po sećanju, Beograd 2014. (II)

Ikonografija Trećeg rajha nadmašivala je ekvivalentne

Čovek koji poživi dovoljno dugo, u jednom trenutku može da oseti neodređenu potrebu da ponešto od onoga što je doživeo stavi na papir, kako bi o tome ostao neki trag; za razliku od ciljano pisanih memoara ili autobiografija, ovako nastale zabeleške obično nisu nikome posebno namenjene, pa čak prvo bitno ne mora postojati ni namera da se one štampaju u obliku knjige, piše poznati lingvista u predgovoru svoje knjige iz koje *Dani* objavljaju sedmo poglavlje, posvećeno putovanjima po svijetu polovinom prošle i tokom ove decenije

Piše: Ranko Bugarski

211. Burma istorija Alzasa, kao i činjenica da je Strazbur 1940. godine ponovo pao pred naletom nemačkog militarizma, podsetila me je na jednu moju - i sigurno ne samo moju! - davnašnju dilemu. Kako je jedna nesumnjivo velika i kulturna evropska nacija kakva je nemačka, sa znatnim prirodnim bogatstvima i moćnom industrijom, sjajnim univerzitetima i vrhunskim dostignućima u filozofiji i umetnosti koje simbolizuju imena Kanta i Hegela, Bramsa i Beethoven, Geteia i Tomasa Mana i tolikih drugih korifeja, dozvolila sebi da dobar deo Evrope i sveta čak dva puta u XX veku povuče u ambis, izazivajući ali i sama podnoseći nebrojene žrtve u ime ludačkih ideja o nadmoći germaniske rase, predodređene da zavlada svetom? Kako se to od Herdera i Humbolta, preko Ničea i Hajdegera, stiglo do nepojmljivih grozota Aušvicia? Ovo nisu pitanja za nekoliko rečenica u ovoj knjizi, a ni za moju pamet, ali ču se ipak usuditi da iznesem pred čitaoca neke svoje refleksije.

212. Deo odgovora, čini mi se, mogao bi se potražiti u temeljitosti

i istrajnosti kao važnim obeležjima nemačkog duha. Nisam sledbenik maglovitih i zastarelih teorija o nacionalnom karakteru kao bitnoj odrednici pojedinih naroda (premda nipošto ne potcenjujem neke duboke etnopsihološke uvide jednog, recimo, Dvornikovića u *Karakterologiji Jugoslovena*), ali bih ne šireći temu odveć rekao da se Nemcima, bar u većini, teško može odreći sklonost da ozbiljno shvataju sve što rade. Ne kaže se kod nas slučajno da neki mehanizam radi "k'o da ga je Švaba na pravio". Problem je, međutim, što ovo ne važi samo za fotoaparate, autoputeve ili mercedese nego i za tenkove Tigar, bombardere Štuka i kamione dušegupke, koji su svi redom takođe odlično odradili svoj posao, upravo kao što je naučnik Verner fon Braun sa istom posvećenošću i efikasnošću pravio ubilačke rakete V2 za Hitlera i potom otkrivačke svemirske rakete za Amerikance. Što se meni tiče, u ovom kontekstu ču priznati da sam još kao dečak bio, i do danas ostao, impresioniran ikonografijom Trećeg rajha, čija su znamenja, ordeni, zastave, uniforme, kacige, marševi i popevke, nazivi divizija i vojnih operacija, kao i dizajn ličnog

Telom u slavu nacije

Jugoslavija, kao ostvarenje jedne velike ideje, nije se morala raspasti usled nekakve istorijske nužde, nego je do toga došlo razbijanjačkom delatnošću nesposobnih političkih moćnika i zabrinutih nacionalnih intelektualaca u republikama SFRJ, uz izvesnu pomoć izvana

naoružanja i opreme, te tenkova, topova, aviona i bojnih brodova, po mom sudu većinom uveliko nadmašivali svoje ekvivalente u suparničkim armijama. Naglašavam da ovde govorim o čisto ikonografskoj, umetničkoj i zanatskoj strani svega pomenutog. Drugo je pitanje, iako ujasnoj vezi s temom, to što sve ovo ostaje zapamćeno po svom ružnom naličju, po činjenici da je bar u prvim fazama rata mnogo manje služilo potrebama odbrane (na koju bi upućivalo i samo ime Vermahta), a neuporedivo više fanatičnim SS-jurišnicima u osvajačkom "blickrigu" protiv svega što se nađe na putu ostvarivanja nemačkih teritorijalnih pretenzija u cilju širenja "životnog prostora" (zloglasna ideologija Lebensrauma).

213. Pri svemu tome, odgovarajući smisao za organizaciju jednako se ispoljava kad je reč o ekonomiji, nauci, turizmu i - sistematskom pogromu Jevreja, kao i birokratski pedantno vođenim spiskovima svega i svačega, naročito u ve-

O autoru

Dr. Ranko Bugarski, redovni profesor Filološkog fakulteta u Beogradu, objavio je veliki broj rada iz anglistike, opšte i primijenjene lingvistike i sociolingvistike. Predavao je na mnogim inostranim univerzitetima, bio je potpredsjednik Međunarodnog udruženja za primjenjenu lingvistiku i predsjednik Evropskog lingvističkog društva. Član je Evropske akademije nauka i umjetnosti i ekspert Vijeća Europe za regionalne i manjinske jezike.

zi s
otpremanjem ljudi u logore i njihovim uništavanjem. Pri tome ovu temeljtitost prate gvozdena disciplina i neupitno pokoravanje naređenju, ma kakvo ono bilo

(Befehl ist Befehl: tako je i činovnik Ajhman samo izvršavao naredbe svojih nadređenih). Istrajnost je, pak, onemogućila da se propali projekti koliko-toliko na vreme zastave, pa tako ni grof Staufenberg avgusta 1944. nije imao dovoljnu podršku, nego se uz masovne i besmislene nove žrtve moralno ići do samog mizernog kraja u berlinskem bunkeru, u kome su samoubistvom život okončali ne samo Hitler i Eva Braun nego i Jozef Goebbels sa suprugom, i to tek pošto su ovo dvoje metodično i bez greške otpremili na onaj svet svoje šestoro dece...

214. Ove misli vrzmale su mi se po glavi prilikom kraćeg boravka u istočnom Berlinu leta 1987.

godine, dakle dve godine pre rušenja Berlinskog zida i odslaska nemačke Demokratske Republike u istoriju. Išao sam na svetski kongres lingvista, a desilo se da sam od Beograda do aerodroma Šenefeld leteo sa koleginicom Svenkom Savić iz Novog Sada. (Nju ubacujem u ovu priču zato što sam se upravo setio jednog zabavnog detalja koji može makar na minut da odagna sumorne reminiscencije. Naime, čim smo se u centru grada iskrcaли iz aerodromskog autobusa ugledali smo uličnu tablu na kojoj je pisalo Jebensstrasse, pa smo se posle šalili s tom oznakom kao putokazom za, da prostite, jebeni deo Berlina! Ali taj minut evo prođe, i ja se vraćam neveselim pitanjima). Kakva je razlika između Gestapo-a i Stazija? Eventualno samo površinska, činilo mi se zbog suprotnih ideoloških predznaka, a uz nesumnjive dubinske podudarnosti u pruskoj tvrdoći i njoj primerenim brutalnim policijskim metodama. Tu je i paralela između kulta tela sistematski uterivanog u svekoliki Hitlerjugend i potonjih nemilosrdno treniranih istočnovenemačkih plivačica i atletičarki koje su, izgarajući za slavu otadžbine na bojnom polju sporta, dugo vladale olimpijskim borilištima. Mogao bih ići i dalje, ali mislim da je ovo dovoljno. Možda je ovakvo razmišljanje amatersko i površno, ali ako neko ima bolje objašnjenje moje dileme rado bih ga čuo. (Četvrt veka kasnije, prilikom jedne nedavne posete Potsdamu, moji utisci će dobiti i neku vrstu materijalne potvrde. Prolazeći pored jedne podugačke stambene zgrade, primetio sam na njenim prozorima rešetke, a duž trotoara je bio uklesan tekst iz koga se videlo da je tu bio zatvor Gestapoa 1933. - 1945., Sovjetske tajne policije 1945. - 1952. i Stazija 1952. - 1989.: odista neslavni kontinuitet u primeni raspoloživih "vaspitnih" sredstava, rekao bih, gde ideologija nije igrala nikakvu stvarnu ulogu).

215. Kad sam već kod Berlina, dodaću još da sam po povratku u Beograd proveo kod kuće samo jednu kratku noć, promenio kofere (kako se to obično kaže; u mom slučaju, dakako, putne torbe!) i odmah potom odleteo put daleke Australije, na svetski kongres primjene lingvistike. U svega tri nedelje dva velika kongresa, sa referatima, na dva udaljena kontinenta - bilans koji mi je u to vreme ponešto značio, i koji uz to govori o tadašnjim mogućnostima putovanja i učešća u međunarodnom naučnom životu. Bilo je, duđe, i promašaja, kao kad nisam uspeo da od nadležnih državnih ustanova obezbedim sredstva za putovanje na prethodni svetski kongres lingvista, 1982. godine u Tokiju, iako sam kao jedan od svega dva ili tri prijavljena učesnika iz Jugoslavije imao primljen referat - dok je, kako sam se tada obavestio, iste godine na neki kongres u Japanu putovalo više desetina ovdajnjih lekara, za koje se očito našao novac! (Uzgred, Japan mi uvek nekako izmankne. Pre koju godinu sam pozvan na jedan naučni skup, ali sam bio sprečen ranije preuzetim obavezama, a tu sasvim skoro primio sam poziv da budem plenarni predavač na jednom takvom skupu u Saporou početkom 2014. godine, takođe o trošku organizatora, koji ovog puta nisam mogao da prihvatom zbog poodmaklih godina i pratećih zdravstvenih problema...). Ipak, sve u svemu su to za mene bile dobre godine, kojih će se kasnije natenane sećati s dubokom nostalgijom. A šire govoreći, moje lično iskustvo, kao i razni objektivni pokazatelji, govore da je najbolji period za život u Jugoslaviji bio negde između 1970. i 1990. godine. U te dve decenije i Beograd je cvetao, izgledajući znatno bolje nego danas, na sve strane se gradilo, velike firme su uspešno poslovale, granice su bile otvorene, kulturni i umetnički život je bio na vrhuncu...

(Nastaviće se, knjiga
Putopisi po sećanju objavljena je u
biblioteci XX vek)

Put ka jebenom delu Berlina